

Post hunc Sobonem Viennensem archiepiscopum, A cum nondum esset alius archiepiscopus in loco ejus electus, et Ecclesia Gratianopolitana careret pastore, invenimus in chartis Valentinae Ecclesiae Odilbertum Valentinensem episcopum cum cæteris coepiscopis suffraganeis Viennensis Ecclesiae, una cum consensu clericorum Viennensium ordinasse Isarnum episcopum Gratianopolitanae Ecclesiae successorem Alcherii Gratianopolitani episcopi: qui Isarnus jam dictus episcopus fuit contemporaneus sancti Theutbaldi, tempore Gondradi regis.

Post hunc Isarnum Gratianopolitanum episcopum, fuit successor ejus Humbertus episcopus, qui fuit contemporaneus sancti Theutbaldi, tempore Gondradi regis jam dicti.

Post sanctum Theutbaldum archiepiscopum fuit successor ejus Brocardus archiepiscopus, cui fuit contemporaneus jam dictus Humbertus, anno ab Incarnatione Domini millesimo duodecimo, sicut in charta S. Laurentii in monasterio Gratianopolitano invenitur.

NOMINA ANTISTITUM SANCTÆ MATISCENSIS ECCLESIAE

(MABILL. ubi supra ex codice ms. illustris. Boherii præsidis in senatu Divionensi.)

Primus Nicetius confessor. II Almus. III Justus sanctus Eusebius. IV Inclitus Decius. V Egregius Momulus. VI Beatus Florentinus. VII Sanctus item Decius. VIII Gundulfus vocatus episcopus. IX Adalramnus. X Braidemus. XI Bernardus. XII Lambertus. XIII Guntardus. XIV Sacratu Giraldus. XV

Berno. XVI Maimbodus. XVII Tercelinus. XVIII Ado. XIX Joannes. XX Milo. XXI Ledbaldus. XXII Gausenus. XXIII Walterius. XXIV Drogo. XXV Landricus. XXVI Berardus. XXVII Joceranus. XXVIII Pontius, XXIX Stephanus. XXX Renaudus. XXXI Poncius. XXXII Haymo.

MONUMENTA QUÆDAM DE TREUGA DOMINI

(MARCA, *De concordia sacerdotii et imperii*. lib. IV, cap. 14, edente et auctoritate Baluzio.)

MONITUM

Inducias illas quæ vulgo *Treuga* et *Pax* dicebantur ubique decretas fuisse, non solum ab episcopis, sed etiam a proceribus cujusque regionis, adnotavit vir illustrissimus [De Marca, lib. IV, cap. 14, *De conc. sac. et imp.*] afferens etiam Barcinonensium exemplum. Nos vero in prima quam procuravimus istarum dissertationum editione nonnulla illorum temporum monumenta, quæ docerent in eadem ora maritima Hispaniæ Tarracoenensis et Galliæ Narbonensis sancitam fuisse treugam et pacem ab episcopis et proceribus, in publicum emisimus, concilium videlicet Tulugiense apud Ruscinones, synodum Helenensem sub Oliba episcopo Ausonensi gerente vices Berengarii episcopi Helenensis tunc temporis in partibus transmarinis peregrini, concilium Narbonense habitum anno 1054. Excerpta concilii apud Sanctum Ægidium in prima Narbonensi habiti anno 1056 et concilium Trojæ in Apulia celebratum ab Urbano II, anno 1095. Sed quoniam demum anno habitum fuerit istud concilium Tulugiense non adeo exploratum habetur. Animus olim fuerat eam synodum revocare ad annum 1045 quod viderem eo anno Guifredum archiepiscopum Narbonensem et Olibam episcopum Ausonensem pergitisse consecrationem ecclesiæ Sancti Michaelis Flavianensis apud Emporitanos, huicque consecrationi adfuisse Poncium comitem Emporitani. Videbam præterea Guifredum comitem Ruscinonensem, qui ea omnino ætate vivebat, subscripsisse actis illius dedicationis a Guifredo et Oliba confectis. Atque ut etiamnum in ea sententia perstem istud facit quod Oliba episcopus Ausonensis, cujus decretum in synodo Helenensi editum confirmat ea quæ ab episcopis in prato Tulugiensi congregatis statuta fuerant de treuga et pace, mortuus est anno 1047, ut fidem facit vetus auctor ms. *De gestis comitum Barcinonensium*. Præterea Guillelmus, comes Bisuldunensis, qui Tulugiensi concilio interfuit, obiit anno 1052, ut fidem facit idem vetus auctor. Demum acta concilii apud Narbonem habiti anno 1034 loqui videntur de institutionibus concilii Tulugiensis. Hæc, inquam, suadent Tulugiense concilium fuisse habitum anno 1045, uti dicebamus. Sed ne ita sentiamus faciunt multa. Primum Raymundus nondum erat Helenensis episcopus, utpote qui circa annum tantum 1064 ad eam cathedram pervenit. Nam certissimis testimoniis compertum habeo Berengarium fuisse episcopum Helenensem ab anno saltem 1052 usque ad annum millesimum quinquagesimum tertium, huic successisse Arnaldum, qui anno 1056 interfuit concilio Tolosano et dedicationi ecclesiæ Barcinonensis anno 1058, XIV Kal. Decembris. Arnaldo successit Berengarius, quem Helenæ sedis reperio anno 1058, IV Idus Decembris. Post Berengarium denique video Raymundum Helenensem episcopum fuisse annis 1064 et 1084, XIV Kal. Junii. Istis argumentis probari puto concilium Tulugiense non fuisse celebratum anno 1045, quandoquidem Raymundus, qui synodo in-

terfuit, vicesimo tantum circiter post anno ad Helenensem cathedram pervenit. Præterea Berengarius episcopus Gerundensis, qui concilio item Tulugiensi interfuit, anno tantum 1050 factus est episcopus (ut adnotavit Franciscus Didacus in catalogo episcoporum Gerundensium) adeoque anno 1045 interesse non potuit huic concilio Tulugiensi ut episcopus Gerundensis. Sed si ita stat sententia, quid faciemus decreto Olibæ episcopi Ansonensis, qui in actis synodi Helenensis disertam mentionem facit eorum quæ de treuga et pace statuta fuerant ab episcopis qui convenerunt in comitatu Rossilionense in prato Tulujes? An dicemus Olibam loqui de superiore quodam concilio Tulugiensi, in quo actum fuerit de treuga et pace? An vero decretum illud Olibæ dicemus esse falsum ac supposititium? Prorsus difficilem esse rem video, et cui explicandæ opportunior alibi fortassis erit locus. Superest igitur ut eadem vetera monumenta, quæ, uti dicebamus, in prima editione istarum dissertationum emisimus in publicum, hic quoque rursus edamus; si prius monuero lectorem Tulujas oppidum esse agri Ruscinonensis, haud procul Perpinianno, tertio videlicet ab ea urbe milliario, quod circa annum 880 vocatur villa Tulujes, et de Tulugiis, in comitatu Russilionensi, ut fidem faciunt acta vetera quæ exstant in chartulario ecclesiæ Helenensis. Hodie vocatur Tulujas ab incolis illarum partium.

De concilio porro Trojano, quod hic quoque edi volumus, admonendum putavi descriptum illud fuisse in registro Urbani II, ut testantur Ivo parte ix, cap. 53 et duæ vetustæ canonum collectiones, quarum una fuit illustrissimi viri Petri de Marca archiepiscopi Parisiensis, alia clarissimi viri Claudii Puteani. Quæ postrema collectio exstat hodie in Bibliotheca Regia. Celebratum autem fuit hoc concilium anno 1093, mense Martio, ut constat ex his quæ nunc edimus, et ex bulla quadam Urbani, quæ exstat in archiepiscope Narbonensis, data Trojæ xiv Kal. Aprilis, anno 1093. Frustra porro sunt qui duo concilia Trojana ab Urbano II celebrata fuisse existimant. Codex enim Anianensis, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina, canones Trojanos uni synodo ascribit. Quod verum esse subodoratus est illustrissimus cardinalis Baronius. Gerardum autem episcopum Trojanum fuisse per illas tempestates patet ex Chronico Cavensi quod Ferdinandus Ughellus edidit in catalogo archiepiscoporum Salernitanorum, itemque ex subscriptionibus privilegii monasterii Cavensis apud Baronium ad annum 1092.

I.

Concilium Tulugiense habitum sub Guifredo archiepiscopo Narbonensi.

Hæc est treuga et pax confirmata ab archiepiscopo Narbonensi domno Guifredo, et a Berengario Gerundensi episcopo, et a domno Raymundo Helenensi episcopo, et a comitibus Russilionensium, domno scilicet Gauzfredo et Guilaberto filio ejus, et a domno Poncio Impuritanensi comite, et a domno Guillelmo Bisulunensium comite, et a domno Raymundo Cerritanensium comite, et a domno Gauzberto vicecomite de Castronovo, cum cæteris magnatibus Helenensis episcopatus, in Tulugiensi prato, quod est in comitatu Rossilionis. Constituerunt namque prædicti pontifices, cum consensu cæterorum nobilium, ut in comitatu Russilionensi, vel Confluentano, vel Vallispiriensi, ullus homo ecclesiam non infringat, neque cœmeteria vel sacraria xxx passuum ecclesiasticorum in circuitu uniuscujusque ecclesiæ, nisi episcopus propter hominem excommunicatum, aut propter suum censum. Si vero aliquis homo aliter infregerit ecclesiam vel spatium xxx passuum ipsius ecclesiæ in prædicto episcopatu Helenensi, quidquid ei commiserit emendet ut justum fuerit ipsi homini cui injuriam fecerit, et ecclesiæ in qua fecerit satisfaciat legaliter, et insuper compositionem sacrilegii Helenensi componat episcopo. Ecclesias vero illas ubi castra fuerint constructa, sive ubi fures vel rapaces congregaverint furta vel prædam vel malefacta, tandiu possueverint eas jamdicti episcopi in defensione præscriptæ pacis quousque querimonia prædictarum ecclesiarum deferatur Helenensi episcopo, et ejus judicio aut jus emendetur quod in ipsis ecclesiis commissum fuerit, aut ab eodem episcopo ipsæ ecclesiæ a defensione prælibatæ pacis separentur.

fidem episcopi præfati constituerunt ut in jam

A dicto episcopatu Helenensi nullus volenter infringat dominicaturas canonicorum vel monasteriorum, neque aliquid rapiat inde. Clericum vero arma non ferentem, vel monachum, vel sanctimonialem, sive viduam, nemo apprehendat, nec illis aliquid injuriæ inferat. Villanum neque villanam nemo apprehendat nisi propter culpam quam ipse villanus vel villana fecerint. Et si eos apprehenderit, non distringat nisi per directum. Et ut prædam nemo faciat in jam dicto episcopatu de equabus vel pullis sive mulis earum ætatis unius anni, neque de bobus, neque de vaccis, sive vitulis earum, neque de asinis vel asinabus sive pullis earum, neque de ovibus, arietibus, hircis, capris, sive earum fetibus. Mansiones villanorum nemo incendat, neque evertat. Terras in contentione B positas nullus villanus labore postquam commotus fuerit ab eo in quo justitia placiti non remanserit. Si vero ter commotus, postea ibi laboraverit, et propterea damnus acceperit, non requiratur pro pace fracta. Si quis autem sivejussor exstiterit, si fidem non portaverit, de suo proprio pignoretur, nec pro pace fracta habeatur. Si quis autem prædictam trevam et pacem infregerit, simpla tantum compositione emendet illi cui infregerit infra primos xv dies. Si vero infra primos xv dies simpliciter non emendaverit, compositionem mali quod intulit in duplo componat, ita ut medietatem istius duplæ compositionis habeat querelator, et alteram medietatem habeat episcopus et ipse comes qui adjutor fuerit eidem episcopo ad hanc justitiam faciendam. Si quis autem prædictam pacem vel trevam [infregerit], et inde justitiam facere noluerit, infra xv dies quod querelator suam querelam præsentaverit ante episcopum et ejusdem clericos ac comitem ipso malefactor et consiliatores et adjutores ejus emendare noluerint, egrediantur a treva et pace, et malum quod propter hoc illatum fuerit, eis non requi-

ratur pro pace vel treva fracta. Et si malefactor et adjuutores ejus postea jamdicto querelanti ullum malum fecerint intra trevam, emendet pro treva et pace fracta. Item prædicti episcopi firmaverunt trevam Domini. Videlicet ut omni tempore teneatur ab omnibus Christianis ab occasu solis quartæ feriæ, id est Merchoris die, usque ad ortum solis secundæ feriæ, id est Lunis die. Item continuatim teneatur a prima die Adventus Domini usque ad octavas Epiphaniæ Domini, quando festivitas sancti Hilarii agit. Item similiter continuatim teneatur a die Lunis quæ antecedit caput jejunii usque ad diem Lunis qui est primus post diem Dominicam octavarum Pentecosten. Et tres festivitates sanctæ Mariæ cum suis vigiliis. Et nativitatem sancti Joannis cum sua vigilia, et festivitatem sanctorum Justi et Pastoris, et Abdon et Sennen, et sancti Felicis, et sancti Genosii, et sancti Nazarii, et sancti Laurentii, et sancti Michaelis, et festivitatem Omnium Sanctorum, et sancti Martini, et duæ festivitates sanctæ Crucis, et Cathedra sancti Petri, et festivitatem sancti Ennesii, quæ est xii Kal. Septembris, et Decollationem sancti Joannis Baptistæ, cum vigiliis et cum omnibus noctibus jam dictarum festivitatum. Et omnes dies et noctes Quatuor temporum. Si quis autem infra hanc prædictam trevam Domini aliquod malum alicui fecerit, in duplum ei componat, et postea per judicium aquæ frigidæ trevam Domini in sede sanctæ Eulaliæ (1) emendet. Si quis autem infra hanc trevam hominem occiderit sine aliquo casu, ex consensu omnium Christianorum diffinitum est ut omnibus diebus vitæ suæ exsilio damnetur. Si autem cum casu hoc fecerit, egrediat tamen a terra usque ad triennium quem episcopus vel canonici existimaverint esse imponendum. Si quis vero infra hanc trevam se miserit in aguit (2), vel ipsum aguet stabiliter pro morte vel apprehensione alicujus hominis, aut pro apprehensione alterius castelli, et tamen si hoc agere non potuerit, similiter emendet ad judicium episcopi et canonicorum ejus ipsam trevam Domini, sicut faceret si fecisset quod agere tentavit. Item prohibuerunt ne in terminibus his continuatis trevis, videlicet tempore Adventus Domini, seu Quadragesimæ, nullus castrum vel munitionem ædificare præsumat nisi xv diebus ante continuatas prædictas trevas hoc inchoaverit. De prædicta autem treva vel pace querela ad episcopum vel ad ejus canonicos seu fatigato omni tempore fiat; et sicut superius scriptum est in pace de ecclesiis, ita fiat. Et ipsi in quibus episcopus vel canonici prædicti se fatigaverint de direptione præfatæ pacis vel trevæ Domini, sive fidejussores, vel hostatici pro pace vel treva Domini, et malam fidem inde portantes episcopo vel canonicis ejusdem sedis, excommunicentur ab episcopo vel a canonicis ejusdem sedis cum protectoribus et adjuvantibus se quando se contenderint sicut infractores pacis vel

A trevæ Domini, ipsi et res eorum non habeantur in pace et treva Domini.

Ego Gauzfredus comes juro tibi Petro Helenensi episcopo et facio tibi hostaticum ut per duo tempora anni, scilicet ad dedicationem B. Eulaliæ, id est viii Idus Octobris, et ad caput jejuniorum, per unumquemque annum, quando vixeris, revertar ad hanc sedem B. Eulaliæ; et non separabo hinc me sine licentia tua vel ipsorum clericorum quibus tu commiseris, si æs non habuero; et si æs habuero, eo transito infra viii dies revertar, et non separabo hinc me sine licentia tua vel ipsorum clericorum quibus tu commiseris, per Deum et hæc sancta.

II.

Synodus Helenensis sub Oliba episcopo Ausonensi.

B Anno Dominicæ Incarnationis xxvii post millesimum, xvii Kal. Junii, convenit Oliba pontifex Ausonensis ad vicem Berengarii Elenensis episcopi tunc temporis in transmarinis partibus peregrini una cum Udalchero sanctæ Elenensis Ecclesiæ archiepiscopo, et Gancelino archidiacono, et Ellemaro sacriscribio et Coraule, Gauzberto, et cæteris præfatæ sedis canonicis, cæterisque sacrorum ducum, catervam quoque fidelium, non solum virorum, sed etiam feminarum. Convenerunt autem in comitatu Rassilionense, in prato Tulhjes. Quo cum convenissent, primo rogantes Domini misericordiam ut corda fidelium suorum ad se converteret, mentes quoque et actus dirigeret, dein requisierunt si quæ hactenus a præfatis episcopis statuta fuerant observarentur.

C Sed cum pene omnia invenissent nisi solum pedibus conculcata, sed etiam oblivioni dedita, iterum reparare studuerunt eodem tenore quo fuerant hactenus condita. Constituerunt itaque præfati episcopi simul cum omni clero et fidei populo ut nemo in toto supradicto comitatu vel episcopatu habitans assaliret aliquem suum inimicum ab hora sabbati nona usque in die Lunis hora prima, ut omnis homo persolvat debitum honorem diei dominico, neque ullo modo aliquis assaliret monachum cum clericum sine armis incedentem, neque aliquem hominem ad ecclesiam cum concilia euntem vel redeuntem, neque aliquem hominem cum sportella proficiscentem, neque aliquem hominem cum feminis euntem, neque aliquis auderet ecclesiam vel domos in circuitu positas a xxx passibus violare aut assallire. Hoc autem pactum sive treguam ideo constituerunt, quoniam divina lex et pene omnis Christiana religio ad nihilum deducta, ut legitur, abundabat iniquitas, et refrigescerat caritas. Et ideo præcipimus nos supradicti episcopus, clerus simul, et omnis ordo serviens divinis cultibus, et coram Deo interdicens ut nullus homo vel femina de suprascriptis aliquid voluntarie temerare vel infringere præsumat, nec invadat res sanctæ matris ecclesiæ Elenensis sive cæteris ecclesiis vel monasteriis debitas. Neque aliquis, se sciente, in incestu usque ad sextum gradum perna-

(1) Id est in cathedrali ecclesia Helenensi.

(2) Id est insidias struxerit.

neat. Neque aliquis uxorem propriam dimittat, nec alteram feminam habeat. Quod si quis fecit, sive inantea fecerit, nisi resipuerit et pro posse emendaverit et ad plenam satisfactionem sanctæ matris Ecclesiæ coram supradictis canonicis infra mensium trium spatium venerit, a liminibus sanctæ catholicæ Ecclesiæ et omnium Christianorum cœtu excommunicatus permaneat. Et ut noveritis omnes quale peccatum sit jungi excommunicatis, nullus Christianus debet manducare cum eis, vel bibere, neque osculum eis porrigere, neque cum eis loqui nisi de satisfactione; neque si excommunicati defuncti fuerint, debentur ad ecclesias sepeliri; neque aliquis clericus vel fidelis debet pro eis orare. Si vero pro nihilo duxerint excommunicationem, transactis tribus mensibus, anathematis vinculo, id est, ut perditis sicut Judas proditor, damnentur. Et si, quod Deus avertat, in hac perfidia obierint, corpora illorum cum psalmis et hymnis vel spiritalibus canticis non ducantur ad sepulturam, nec inter fideles mortuos eorum nomina ad sacrum altare recitentur. Et quia peccatum perpetraverunt ad mortem, nisi pœnituerint, sine fine damnentur in æternam damnationem. Omnibus canonicis suprascriptæ sedis interdicens coram Deo et sanctis ejus ut nullus eorum de his aliquid solvere audeat sine consensu præfati archipresbyteri vel archidiaconorum sive sacerdotum et caput scholaris vel cæterorum fratrum canonicorum. Ministeria autem divina sine intermissione fiant pro excommunicatis per spatium trium mensium, ut det illis Deus pœnitentiam, et recipiant a laqueis diaboli, a quibus capti tenentur ad ipsius voluntatem. Quod qui noluerit perficere, noverit se multandum, nisi resipuerit, suprascripta excommunicatione. Omnibus autem supradicta observantibus pax et misericordia concedatur a Domino Jesu Christo hic et in perpetuum. Amen.

III.

Concilium Narbonense habitum anno 1054.

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo quinquagesimo quarto, indictione septima, epacta nona, concurrente V, octavo Kal. Septembris, conventus erat apud urbem Narbonam decem venerabilium episcoporum, Bernardi scilicet Biterrensis, et Gonterii Agathensis, et Rostagni Luctevensis, et Arnaldi Magalonensis, Froterii quoque Nemausensis, Guifredi vero Carcasensis, imo Berengarii Gerundensis, Guifredi Barchinonensis, nec non et Guillelmi Albiensis; inter quos fuere legati domni Guillelmi Urgellensis videlicet Berengarii, et Ugonis Uztenensis. Præsidente domno Guifredo, prædictæ urbis archipræsule, cujus industria prædicta synodus, opitulante Petro Ramundi comite, atque B. rengario vicecomite, una cum abbatum et clericorum ac quorundam nobilium et ignobilium non minima multitudine, ad confirmandam pariter et custodiendam tregam et pacem et dilectionem quam univ. rsalis Ecclesia unanimiter instituit, et reformandum ejusdem statum, qui a pravis conculebatur hominibus,

A Dominicis obtemperantes jussibus pro temporalibus commodis commissæ sibi plebi impensis, a summo omnium pastore, ut æterna præmia merceatur adipisci in sæcula. Primo ergo omnium institutionem nostrarum, quæ in hoc tomo scribenda sunt, monemus et mandamus secundum præceptum Dei et nostrum ut nullus Christianorum alium quemlibet Christianum occidat, quia qui Christianum occidit, sine dubio Christi sanguinem fundit. Si quis vero, quod non optamus, injuste hominem occiderit, per legem eum emendet.

Iterum mandamus atque confirmamus ipsam tregam Dei quæ a nobis dudum constituta fuerat, et non a pravis hominibus disrupta esse videtur, ut firmiter deinceps ab omnibus teneatur. Igitur obsecramus per Deum et monemus ut nemo Christianorum quemlibet Christianum requirat ad malefaciendum ab occasu solis quarta: feriæ usque secundæ feriæ illucescente sole. Præcepimus etiam ut a prima Dominica adventus Domini usque octavas transactas Epiphaniæ, sive a prima Dominica quæ est ante caput j. juniorum usque transactas octavas Pasche, sive a Dominica ante Ascensionem Domini usque octavas Pentecosten expletas, vel de festivitibus sanctæ Mariæ, et in vigiliis ejusdem, et in vigiliis sancti Joannis Baptistæ, vel in festivitate ejusdem, atque in vigiliis apostolorum, et in festivitibus eorundem, et in vigilia Vinculæ sancti Petri, et in festivitate ejusdem, et in vigilia sanctorum Jesti et Pastoris, et solemnitate eorundem, et in vigilia sancti Laurentii, ejusdemque festivitate, et in festivitate sancti Michaelis, et in vigilia omnium sanctorum, et in festivitate eorundem, et in festivitate sancti Martini, et in jejuniis quatuor tempora, in præscriptis jejuniis, sive festivitibus, atque vigiliis, nemo Christianorum quemlibet alium Christianum laedi, neque dehonestare aut deprædare de suis rebus presumat. Hanc tregam Domini firmiter custodiri præcipimus; et omnes qui eam tenuerint, et fideliter observarint, benedictionem sempiternam ab ipso Jesu Christo Domino et Salvatore nostro percipiant, et hæreditatem æternæ vitæ sine fine possideant. Hi autem qui rebelles extiterint vel transgressores, sive qui auxilium eis in aliquo præbuerint, tandem anathematis vinculo subiaceant quousque digne arbitrio proprii episcopi satisfaciant. Si quis autem voluntarie vel scienter hominem occiderit in hac tregam aut apprehenderit, aut castrum cujuslibet tulerit aut destruxerit, aut in..... in.ictam tregam insidiando aut agitando facere volens comprobatus fuerit, ab omni cœtu Christianorum definitum est ut in omni vitæ suæ perpetuo damnetur exsilio. Si quis autem aliter alicui aliquid injuriam fecerit aut damnum, in judicio proprii episcopi aut clericorum ejusdem, quibus i. em episcopus commiserit, secundum modum culpæ directionem faciat per judicium aquæ frigidæ, aut per exsiliium, sicut statutum est. Quicumque vero appropinquante Quatagesimæ tempore, sive Ascensionis Domini, vel Pentecosten,

neon et Adventus Domini, qui est per tregam Domini, castrum vel munitionem construere voluerit, non illi facere hoc liceat, nisi duas hebdomadas cunctis scientibus ante prædictum tempus incipiant. De debitoribus vero et fidejussoribus præcipimus ut si contendunt ea quæ debent, projiciantur ab Ecclesia, et in illorum parochias nemo faciat sacrum ministerium usque præscripti debitores reddant debita. Oliveta namque, cujus pignoribus in ipso aquarum diluvio pacem legimus terris redditam, et de cujus liquore sanctum chrisma conficitur, necnon et altaria sancta illuminantur, sub tam firmam pacem statuimus ut nemo Christianorum eam præcidere audeat, vel ad deformitatem truncare, neque earundem fructus rapere. Quod qui fecerit, juxta quod definitum de cæteris, per tregam Dei ea emendet. Oves ergo et earum pastores eas custodientes similiter in tregam Dei permaneant cunctis diebus in cunctis locis, ita ut nullus Christianus eas de prædare præsumat, neque illas neque illarum pastores lædere vel invadere. Quod qui fecerit, per Dei tregam hoc totum emendat.

DE PACE.

Pacem autem a nobis sive a principibus olim constitutam mandamus sive firmamus ut ab hec dierna die et deinceps ecclesiam nullus hominum infringat, neque mansiones quæ in circuitu ecclesiarum sunt et erunt, neque aliquid ex omnibus quæ infra xxx passus sunt ecclesie et erunt, violenter auferre audeat, aut præsumere (nisi episcopus, aut cui ipse jusserit, propter suum censum, aut propter hominem excommunicatum, excepta munitione quæ infra prædictos passus xxx ecclesie sita fuerit) ad concitandum bella et contentiones. Censemus iterum ut ne quis hominum terras vel res cujuscunque ecclesie vindicare præsumat sine dono et permissione illius cujus eadem ecclesia fuerit. Redditus vero synodales nemo laicorum in opus suum retineat præter consensum episcoporum vel clericorum, sed quibus jure debentur omnino restituat. Monemus iterum ut nullus laicorum in opus suum retineat primitias, neque oblationes, neque cæmeteriorum pretia, neque ova, aut ea quæ ad eos dantur per aspersionem salis et aquæ in Cæna Domini, neque trigintarios (*les trentenaires*) qui recte debentur a clericis recipi pro fidelium defunctorum orationibus, sed clericis qui eisdem ecclesiis præsent utendos relinquat; nec quidquam ex fevo quod pro eadem ecclesia tenet minvere præsumat. Clericis quoque, monachis, atque sanctimonialibus feminis, et comitibus eorum militaria arma non portantibus, ut aliquid ex bonis eorum nemo apprehendat, nec rapiendo auferat. Eas vero res, et terras, ac vineas, et cætera quæ in jus proprium ac dominium canonici, et monachi, sanctimonialis feminæ habent et habere noscuntur, nullus hominum vel feminarum invadere, rapere aut tol-

(3) Vox corrupta.

PATROL. C.LI.

A lere præsumat, nec aliquid inde usurpare; neque per vim, neque per vicariam, neque per districtionem ibi ullam hospitalitatem accipiat, nisi per missionem vel donum episcoporum vel canonicorum et abbatum, ad quos proprie eadem res pertinet, acquirere potuerint. Insuper eas villas et mansos, terras et vineas, sive ecclesias, quæ a fidelibus Dei collatæ esse videntur in opus canonicorum, ut commune inde viverent, quæ veraciter sciri potest in hoc opus data esse noscuntur, nullius persona hominum ausus sit habere vel retinere, neque per vicariam, neque per fevum, neque per bajuliam, neque per ullam vocem, sine propria voluntate episcopi et canonicorum, vel abbatum, canonicorum, aut quos eas res pertinere noscuntur, cum voluntate canonicorum suorum, nisi quantum præscripti canonici cum præscriptis senioribus communiter voluerint.

Statuimus autem inter vos de contentionibus terrarum, et de debitoribus et fidejussoribus, Dei auctoritate et nostra, ut nemo ex eis vindictam sumat donec ante sui proprii episcopi et potestatis cujus ditionis fuerit præsentiam veniens, causam suam exponat, ut alicujus eorum judicio terminetur atque definiatur. Episcopus autem et princeps regionis ipsius, quibus eadem res pertinet ad distringendum, noceat resistanti, et adjuvet obedientem. Nullus etiam Christianorum ullam substantiam villani non apprehendat, nisi tantum corpus suum per forfacturam quam ipse per se faciat, et non distringat eum nisi per directum. Caballarium autem nemo apprehendat, ut redit (3) faciat neque faciat, neque substantiam ejus tollat, nisi tantum per directum. Rapinas et prædas ex quibuslibet Christianorum nemo virorum aut mulierum faciat. Præcipimus etiam ut equas nemo rapiat, nisi homo desuper inventus fuerit armatus. Aleses vero nemo incendat. Furi prænotato et publico, latronique atque prædoni in Christianis nemo auxilium præbeat, neque ad illud agendum eum conducat, se sciente, usque ad satisfactionem veniant. Negotiatores et oratores qui ferunt sportas, nemo substantiam eorum apprehendat.

Hanc autem institutionem prædictam monemus pariter et obsecramus ut omnes homines et feminæ in prædictis comitatibus sive episcopatibus degentes firmiter teneant atque intente custodiant secundum suum posse. Quod si quis eorundem hominum vel feminarum prædictam pacem ac institutionem præsumptuose infregerit, et infra xl dies non emendaverit, noverit se tandiu extraneum a Christianorum consortio et a liminibus sanctæ Dei Ecclesie segregatum donec ei cui damnum pertulerit duplum restituat, et potestati illius terræ in qua illud actum fuerit xl solidos emendet; et episcopo ejusdem terræ emendet, manu propria jurando super altare sedis, aut super quo liberavit, quo episcopus juserit, quia amplius emendare non debeat pro trans-

gressione excommunicationis; aut emendet ei XL solidos sine sacramento. Dicimus iterum ut hæc institutio ab omnibus firmiter teneatur sicut superior scriptum est, præter eos qui de suo alode vel fevo sive bajulia institutores exstiterint. Quam institutionem quicumque transgressus fuerit, obedire nolens supradictis institutionibus, presbyter ei missam non cantet, neque ullum sacrum officium, neque communicet eum, vel sepeliat, se sciente. Si autem quislibet hominum vel feminarum ab hac die et deinceps ausu temerario hujus nostræ institutionis violator exstiterit, anathematis vinculo ferriatur, et a sancta Dei Ecclesia procul pellatur, et ab omnium cœtu Christianorum tandiu separetur donec ad satisfactionem indubitanter veniat.

IV.

Excerpta concilii apud sanctum Ægidium habiti anno 1056.

Ex concilio apud sanctum Ægidium peracto, ubi facta est synodalis collatio Patrum, episcoporum videlicet Gallicanorum XXII; quorum unanimiter consensus et par votum hoc definiuit quod hic titulum memorandum mandamus, cum personis suppositis. Hi sunt: Raimbaldus Arclatensis, Laudegarius Viennensis, cum legatis Narbonensis primæ præsulis vice fungentibus, Froterius Nemausensis, Ugo Ucticensis, Wilhelmus Albiensis, Bernardus Lutevensis, Geraldus Vivariensis, Petrus Vasensis, Udalricus Tricrastrinensis, Franco Vendacensis, Clemens Cavillonensis, Petrus Aquensis, Pontius Massiliensis, Deodatus Telonensis, Gauce-
linus Forojuliensis, Andreas Nicensis, Durandus Vincensis, Bertrandus Regensis, Ugo Senaciensis, Pontius Glandensis, Ugo Dignensis. Hi omnes collecti in unum tale sancitum dederunt decretum.

1. Canonicam promulgantes sententiam, ut loca canonicorum, ac monachorum cœnobia, vel villas sacris ordinibus ecclesiarum designatas nullius conditionis persona invadere tentet ab hodie usque in perpetuum nec hospitalitatis causa, nec ingenio malæ insitæ consuetudinis, nisi cum necessitas coegerit, quantum ad usum naturæ pertinuerit, sine destructione loci.

2. Ecclesias autem quæ intra castellum aut civitatem fundatæ fuerint, aut in villis vel in agris, illæ videlicet in quibus ædificium ad debellandum non habetur, vel cum quibus seditio non exercetur, nec malefactorum excursus ad reparanda damna civilia vel communia fieri comprobatur, hanc pari consensu volunt et definiunt habere potestatem ut nemo infra terminum xxx dextrorum circa ecclesias positum quidquam rapere præsumat, nec ulli personæ

(4) Ap. Gratian., 35, q. 6., cap. Si duo.

(5) Caroli Magni stirpe ad occasum inclinante, comites, sui provinciarum rectores eas sibi tanquam privatas facultates in patrimonium asciscere ceperunt. Translatio regni ad Hugonem illorum conatus plurimum adjovit: provinciæ non amplius ex ante-

nocenti aut innocenti malum ingerat, nisi cum ipso termino malefactor damnum intulerit. Hoc excommunicant sub anathemate in perpetuum.

3. Militibus autem majoribus vel minoribus hæc præcipiunt, ut ab hodie usque in nativitatem sancti Joannis nullus arma ferre præsumat quacunque de causa, nisi sui solutione episcopi.

Data pridie Non. Septembris.

V.

Concilium Trojanum habitum ab Urbano II anno 1095.

Anno Dominicæ Incarnationis 1025, indictione I, hebdomada Quadragesimæ prima, VI Idus Martii convenit Trojæ in Apulia concilium episcoporum fere LXXV, abbatum XII. Secundo itaque die, cum de quibusdam infra consanguinitatis lineam copulatis actum fuisset, tandem consentientibus omnibus hoc super eis capitulum promulgatum est.

1. Episcopi quorum diœcesani sunt eos usque in Pentecosten trina advocacy conveniant. Tunc si duo viri (4), vel tres, consanguinitatem jurperando firmaverint, vel ipsimet forte confessi fuerint, conjugia dissolvantur. Si vero neutrum contigerit, episcopi eos per baptismum Christi, per fidem Christi, per Christi judicium, in vera obedientia obtestentur quatenus palam faciant, utrum se, sicut fama est, consanguineos recognoscant. Si negaverint, sibi ipsis relinquendi sunt, ita tamen ut si aliud in conscientia habeant, se a liminibus Ecclesiæ, a corpore et sanguine Domini, a fidelium communione noverint segregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se judicio episcoporum segregaverint, si juvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.

2. Si quis treviam Dei frugerit, usque tertio ad satisfactionem ab episcopo moneatur. Quod si nec tertio satisfacere consenserit, episcopus, vel cum metropolitani consilio, aut cum duobus aut uno vicinorum episcoporum, in rebellem anathematis sententiam dicat, et per scripturam episcopis circumquaque denuntiet. Sic excommunicatum episcoporum nullus in communionem suscipiat; imo, scriptura suscepta, sententiam quisque confirmet. Si quis aliter præsumpserit, ordinis sui periculo subiacebit. Responsum est ab omnibus: Fiat.

VI.

Synodale decretum de pace, quæ vulgo TREVIA DEI dicitur (5), constitutum a Willelmo seniore, rege Anglorum ac duce Northmannorum, et episcopo Northmanniæ, apud Cadomum an. 1042 (6).

(MANSI Concil. t. XIX, col. 597 ex Bessin., Concil. prov. Rothom.)

Fratres in Domino charissimi, in pace quæ vulgo dicitur trevia Dei, et quæ die Mercurii sole occi-

riorum legum auctoritate directæ; sed quisque res magis ex commodo quam ex æquo ordinare gestiebat.

(6) Sic restituitur titulus ex ms. S. Michaelis. quocum cætera sunt collata, simul et cum Bigot.

dente incipit, et die Lunæ sole nascente finit, hæc quæ dicam vobis promptissima mente dehinc in antea debetis observare. Nullus homo, nec femina hominem aut feminam unquam assaliat, nec vulneret, nec occidat, nec castellum, nec burgum, nec villam in hoc spatio quater dierum et quinque noctium assaliat, nec deprædetur, nec capiat, nec ardeat ullo ingenio, aut violentia, aut aliqua fraude. Quod si aliquis, quod absit, illam non tenendo quæ præcipimus infregerit: si non xxx annorum pœnitentiam in exsilio fecerit, et antequam ab episcopatu nostro exeat, quidquid fecit contra pacem, emendaverit, a Domino Deo sit excommunicatus, et a tota Christianitate sit separatus. Quicumque vero illi aliqua in re communicaverit, aut consilium sive adiutorium dederit, aut ullum colloquium, nisi ut ad pœnitentiam veniat, et ut dictum est, ab hoc episcopatu exeat habuerit, similiter sit excommunicatus, donec ad emendationem venerit. Quod si ille sanctæ pacis violator miserrimus, priusquam accepta pœnitentia xxx annorum exsul moriatur, nullus Christianorum præsumat illum visitare, aut corpus a loco in quo jacuerit tollere, nec quidquam ex substantiæ suæ bonis accipere.

Præterea, fratres, hanc pacem et treviam Dei, de terris ac de bestiis, insuper de rebus omnibus quæ haberi possunt, tenebitis inter vos. Quod si quis aut aliquam bestiam, aut etiam obolum sive vestimentum in ista pace tulerit alieni, sit excommunicatus donec ad emendationem veniat. Quod si ad emendationem voluerit venire, primum reddat quod rapuit, aut tantum quanti erat pretii quod abstulit. Dehinc vii annis pœniteat infra episcopatum. Si autem moriatur priusquam satisfaciat et pœnitentiam sumat, non sepeliatur, nec a loco quo obiit moveatur, nisi pro illo parentes ejus satisfecerint ei, cui injuriam fecit. Cæterum in hac pace nullus nisi rex aut comes hujus patriæ caballicationem aut hostilitatem faciat: et quicumque in caballicatione aut hostilitate regis fuerit, in hoc

Vicino vicinum invadere, rixas movere, pugnas invicem committere in morem devenit. Magnatum exemplo privatorum pugne et bella quasi domestica; fœda quam vocitabant ante quasi intermortua revixit, et quo semel quis quempiam occidisset, propinqui eadem ulcisci, et in vindictam ipsum interfectorem vel quemvis ex ejus genere impune occidere cœperunt. Ad tollendum tam grave malum, quoniam non poterat statim curari, hac arte itum est. Quidam dies assignati sunt quibus quies esset ab hujusmodi bellis, nec alium quisvis persequi auderet, sed singuli publica quiete securi fruenterur: et has inducias treugam Dei seu treviam Domini vocitarunt, de qua passim apud auctores illius temporis. Trevia illa decretis conciliorum, et summorum pontificum litteris celebrata est et approbata; qui vero hanc induciarum legem temere violare ausi essent, capitis

(7) *Judicii ferrum portet.* In Pontificali ante 1000 an. scripto, quod in Gemmelicensi bibliotheca asservatur, ritus judicii per ferrum candens ita se habet. *Ferrum proferatur, quod a culpato coram omnibus accipiatur, et per mensuram novem pedum portetur; manus sigilletur, sub sigillo serretur, et post tres noctes aperiat: et si mundus est, Deo gratuletur;*

A episcopatu nihil plus quam sibi ac suis equis necessaria ad victum accipiant. Mercatores autem, et omnes homines qui ab aliis regionibus per vos transierint, pacem habeant a vobis.

Hanc etiam Dei treviam ab initio Adventus Domini usque ad octavas Epiphaniæ, et a Capite Jejunii usque ad octavas Paschæ, et a diebus Rogationum inchoantibus usque ad octavas Pentecostes per omnes dies tenebitis. Presbyteris autem præcipitur ut in festivitibus ac diebus Dominicis omnes illos qui hanc pacem observaverint, pro illis precibus agendo, benedicant; illos vero qui infregerint, aut qui infractoribus consenserint, maledicant. Si quis autem se pacem nescienter dixerit infregisse prius sacramentum faciat, calidumque (7) judicii ferrum portet.

VII.

Germanicum incerti loci concilium quo Trevæ Dei pia et sancta institutio stabilita est, anno circiter 1041 celebratum.

(MANSI, *Concil.* t. XIX, col. 593, ex ms. Talveræ.)

In nomine Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti. Raginbaldu Arelatensis archiepiscopus, cum Benedicto Avenionensi, et Nithardo Nicensi episcopis, necnon et venerabili abbate domno (8) Odilone una cum omnibus episcopis, et abbatibus, et cuncto clero per universam Galliam habitantibus, omnibus archiepiscopis, episcopis, presbyteris, et cuncto clero per totam Italiam commorantibus, gratia vobis et pax a Deo Patre omnipotente, qui est, et qui erat, et qui venturus est.

Rogamus vos, et obsecramus omnes, qui timetis Deum, et creditis in eum, et ipsius sanguine redempti estis, ut caveatis et provideatis vos ad salutem animarum et corporum, et sequamini vestigia Dei, pacem habentes ad invicem, ut cum ipso mereamini pacem, et tranquillitatem perpetuam possidere. Recipite ergo, et tenete pacem, et illam treviam Dei, quam et nos, divina inspirante misericordia de cœlo nobis transmissam jam accepimus et firmiter tenemus, ita constitutam, et dispositam, videlicet ut ab

aut exsilio pœna vel excommunicatione plectebantur: imo apud scriptores illius ævi legitur plurimos ipso Deo vindice prostratos. Non eodem tempore ubique suscepta fuit. Anno 997 Dagbertus Bituricensis archiepiscopus aliisque episcopis factam cum Theobaldo Viennensi archiepiscopo confirmavit. Anno 1033 per Arelatensem et Lugdunensem provincias, adeoque per universam Burgundiam, editum fuit ab episcopis decretum de reformanda pace seu treuga Dei, quod universi promptis animis acceperunt. Ex Glabro Radulfo l. iv, c. 5, an. 1041, treuga Dei, auctore in primis Odone Cluniacensi abbate, denuo statuta est, teste Hugone Flaviniacensi abbate. Hanc Austrasii probavere, ac tandem Neustrasii in conciliis cadomi habitis an. 1043 et 1061.

si autem sanies crudescens in vestigio ferri inveniatur, culpabilis et immundus reputetur.

(8) Hugo, Flaviniacensis abbas treviam auctore S. Odilone in primis firmatam fuisse anno 1041 disertis verbis asserit in Chronico, eamque non solum humanam auctoritate, sed etiam divinis terribus confirmatam. MARTENE.

hora vespertina diei Mercurii inter omnes Christianos amicos et inimicos, vicinos et extraneos, sit firma pax et stabilis treuva usque in secundam feriam, id est die Lunæ ad ortum solis, ut istis quatuor diebus ac noctibus omni hora securi sint, et faciant quidquid erit opportunum ab omni timore inimicorum absoluti, et in tranquillitate pacis, et istius treuvæ confirmati. Quicunque hanc pacem, et treuvam Dei observaverint, ac firmiter tenuerint, sint absoluti a Deo Patre omnipotente, et Filio ejus Jesu Christo, et Spiritu sancto, de sancta Maria cum choris virginum, et de S. Michaelē cum choris angelorum, et de S. Petro principe apostolorum cum omnibus sanctis, et fidelibus cunctis nunc et semper, et per omnia sæcula sæculorum. Qui vero treuvam promissam habuerint, et se sciente infringere voluerint, sint excommunicati a Deo Patre omnipotente, et Filio ejus Jesu Christo, et Spiritu sancto, et de omnibus sanctis Dei, sint excommunicati, maledicti, et detestati hic et in perpetuum, et sint damnati sicut Dathan, et Abiron, et sicut Judas, qui tradidit Dominum, et sint dimersi in profundum inferni, sicut Pharaō in medio maris, si ad emendationem non venerint, sicut constitutum est. Videlicet si quis in ipsis diebus treuvæ Dei, homicidium fecerit, exsul factus, atque a propria patria ejectus Jerusalem tendens, longinquum illic patiatur exsilium. Si vero in aliis quibuslibet rebus supradictam treuvam Dei et pacem fregerit, examinatus per decreta legum sæcularium, juxta modum culparum cogatur persolvere, et per sanctorum canonum regulas duplicata pœnitentia judicabitur. Quod ideo dignum ducimus, ut si promissionem illic factam in aliquo corrumpere præsumpserimus, mundano, et spiritali iudicio dupliciter condemnemur. Credimus namque istam causam a Deo nobis cœlitus inspiratam divina

A opitulatione, quia apud nos, ut credimus, nihil boni agebatur, quando a Deo populo suo transmissa est. Dominica certa dies non celebrabatur, sed cuncta servilia opera in ea fiebant. Promissimus itaque Deus ac devovimus quatrimum, ut supra diximus, ut feria v propter ascensionem; feria vi propter Christi passionem, sabbatum pro veneratione sepulture, et ut Dominica resurrectio inviolabiliter celebraretur, ab omnibus rurale opus in ea omnino non fieret, inimicus inimicum non formidaret, secundum auctoritatem a Deo collatam, et ab apostolis traditam. Omnes, qui hanc pacem, et Dei treuvam amaverint, benedicimus, et absolvimus, sicut superius dictum est. Illos autem, qui contradicunt, excommunicamus, maledicimus, et anathematizamus, et a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ eliminamus. Cum autem venerit cuiquam vindicare in eos qui hanc chartam et Dei treuvam irrumpere præsumpserint, vindicantes nulli culpæ habeantur obnoxii, sed sicut cultores causæ Dei ab omnibus christianis exeant, et redeant benedicti. Si vero residuis diebus aliquid sublatum fuerit, et in diebus treuvæ obtriverit, omnino non teneatur, ne occasio inimico data videatur. Præterea rogamus vos, fratres, ut in quacunque die apud vos prædicta pax et treuva constituta fuerit, ipsum diem devote recolatis in nomine sanctæ Trinitatis. Latrones quoscunque de vestra regione ejiciatis, et abominemini, maledicatis, et excommunicetis ex parte omnium sanctorum qui supra scripti sunt. Decimas vero vestras et primitias de laboribus vestris Deo offeratis. De bonis vestris ad ecclesias deportetis pro salute vivorum et defunctorum, ut Deus vos liberet ab omnibus malis in hac vita, et post hanc vitam perducat vos ad regna cœlorum, qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

RHYTHMUS SATYRICUS

DE TEMPORIBUS ROBERTI REGIS

(MABILL., *Analect.* nov. edit., p. 366.)

Hos rhythmos ex ms. codice Belvacensi eruit venerabilis vir Godefridus Hurmannus, canonicus Belvacensis. Landricus, qui præcipuus scenæ artifex, est filius Bodonis, comitis Nivernensis, dominus Dumeris, contra quem Fulco Nerra graves gessit discordias. Landricus vir iniquus, dolo et omni malitia repletus dicitur in capite 7 De gestis consulum Andegavensium. Qui mores recte huic loco quadrant. Idem hic dicitur Achitophel, Crassus, Architriclinus, et Eglon. Adversarius ejus Odo, Campaniæ comes, Lapis in Sion appellatus. Nabuzardan, ipsiusmet fautor, videtur esse Hugo Belvacensis, qui inter ipsum regem Robertum ejusque conjugem nequam semen odii sparsit, sui que gratia præmii reginam ei fecerat odiosam, tantum a rege gratiam consecutus, ut comes palatii haberetur, ex iisdem gestis in tomo X Spicilegii, pag. 466. Adalbero, episcopus Laudunensis, alio nomine Ascelinus, vetulus traditor et falsus episcopus Lauduni dicitur, quod Carolum duces Lothariensium, cujus consiliarius erat, cujus in verba juraverat, die Cæne Dominicæ, anno 990, Hugoni, regi Francorum, portis Lauduni nocte patefactis, tradidit. Is antea Lotharii regis favore anno 977 Roriconi in sedem Laudunensem successerat. Vixit ad annum circiter 1050. Quo tempore Widonem clericum, Beroldi Suessionensis episcopi nepotem, sibi successorem contra præscripta canonum allegit: qua de re Geraldii Cameracensis antistitis graves epistola exstant, tum ad ipsam Adalberonem, tum ad Ebalum metropolitanum, tum ad Beroldum Suessionensem. Forsan is est Wido cui gratiam sive apud regem, sive apud reginam Constantiam Landricus præripuisse hic perhibetur. Idem ipse clericus est dicitur, ob idque, nempe quod regia gratia cecidisset, tristis. Hinc missi legati Calam, et Gala Worchias et Parisios, ubi rex versabatur, ut gratiam resarciret. Idem Landricus Henrico tollit feminam, id est Constantiam